

Nr 697.

Av herr **Ohlin m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 180, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.*

Den svenska oljeväxtodlingen har under krigsåren ävensom åren närmast därefter fått en betydande omfattning. Denna odling är icke endast av betydelse för landet såsom en viktig beredskap för att säkerställa matfettets behovet vid en eventuell avspärrning från de utländska marknaderna utan har också visat sig allmänt lämplig för jordbruket i de fall odlingen icke överdrivits. Även i ekonomiskt hänseende har den varit fördelaktig, i det export av uppkommande överskott genomsnittligt kunnat ske till relativt tillfredsställande priser eller i varje fall till priser, som mindre än för flera andra produkters vidkommande understigit den svenska marknadens priser. De för 1954 års skörd fastställda odlarpriserna synes medföra möjlighet till export utan förlust vid nuvarande världsmarknadspriser.

Om icke oljeväxtodlingen funnits, hade man måst räkna med betydligt större odling av foderväxter, vilket skulle resulterat i bl. a. en ökad mjölkproduktion. Detta skulle i sin tur ha medfört en ökning av exportöverskottet på smör.

Statens jordbruksnämnd behandlar i sin skrivelse av den 27 mars 1953 frågan om omfattningen av den svenska oljeväxtodlingen samt den statliga garantien för denna odling samt anför följande (återgivet i *Kungl. Maj:ts proposition nr 224/1953, s. 53—54*):

Frågan om omfattningen av den svenska oljeväxtodlingen, sedd på längre sikt, har vid vårens jordbruksförhandlingar upptagits till särskild diskussion. Sedan priserna på vegetabiliska oljor starkt fallit på världsmarknaden, är det uppenbarligen icke befogat att bibehålla samma stora inhemska odling som under senare år. Så länge differensen mellan produktionskostnaden för svensk olja och importkostnaden för utländsk icke är större än skillnaden mellan motsvarande kostnader för andra jordbruksprodukter, kan man å andra sidan väl försvara en betydligt större odling än den, som förutsattes i 1947 års riksdagsbeslut. Oljeväxterna intager nu en stark ställning inom den svenska växtodlingen, och det finns knappast anledning att ur beredskaps- eller andra synpunkter behandla den annorlunda än exempelvis brödsädsodlingen. Prissättningen bör därför ske under hänsynstagande till ungefär samma faktorer, som gäller i fråga om brödsäd, nämligen relationen till andra grödor, beredskapsintresset, lagerhållningen, världsmarknadspriserna, de inhemska produktionskostnaderna osv. Flera av dessa faktorer kan ändras från det ena året till det andra. Bedömningen bör helst ske i samband med prissättningen på andra grödor.

Den statliga garantien, som hittills omfattat praktiskt taget all oljeväxtodling inom landet, synes för framtiden böra begränsas till en odling, motsvarande vad som kan finna användning inom landet. Försök har visat, att man kan tillverka användbart margarin enbart av rapsolja. Kvaliteten blir emellertid något annorlunda än om utländska fetter, framför allt kokosolja, inblandas. En maximigräns för odlingen, motsvarande den totala inhemska förbrukningen av margarinolja, får därför anses ligga för högt. Odlingen har tidigare ett par år varit uppe i denna storleksordning, men då avsattes betydande kvantiteter oljeväxtprodukter på utlandsmarknaden med vinst. En annan gräns för odlingen, som kan synas naturlig, ligger vid vad som motsvarar den mängd inhemska olja (flytande och härdad), som under nuvarande tekniska förutsättningar lämpligen kan inblandas i margarin utan att dettas kvalitet märkbart förändras. Man kommer då till inemot 50 procent av konsumtionen. Om härtill lägges behovet av olja för vissa andra ändamål än margarinframställning erhålles en kvantitet, motsvarande drygt 90 000 hektar skördad areal. En så stor odling kan vid normal-skörd väntas ge inemot 135 000 ton frö med 18 procent vattenhalt eller i nedtorkad vara cirka 120 000 ton. Till jämförelse kan nämnas, att kalkylsakkunniga uppskattat 1953 års odling av matnyttiga oljeväxter till 100 000 hektar skördad areal, därav 75 000 hektar höstraps. Enligt statistiska centralbyråns arealinventering utgör den hösten 1952 besädda arealen 84 000 hektar, vilken med tanke på utvintring bör reduceras med 10 procent.

Att inblanda så mycket som 50 procent inhemska olja i margarin skulle emellertid vara dålig ekonomi. Rapsoljan såsom margarinråvara har sitt största värde som flytande olja. Vid nuvarande regleringssystem användes normalt högst 25 procent flytande olja. Huruvida denna andel kommer att förbli oförändrad efter övergång till det nya regleringssystemet på fettvaruområdet, som är avsett att genomföras vid budgetårsskiftet, är icke möjligt att förutsäga. *Det torde vara ekonomiskt fördelaktigt att i varje fall byta ut större delen av återstående 25 procent mot den på världsmarknaden billigare valoljan. I vissa lägen kan det vara lämpligt att driva utbytet längre (kurs. här).* Av nyssnämnda årskvantitet, inemot 135 000 ton frö med 18 procent vattenhalt, skulle med utgångspunkt härifrån mellan 35 000 och 45 000 ton komma att exporteras i form av frö eller olja.

Enligt nämnda proposition förklarar nämnden härefter,

att den är ense med odlarnas representanter om att prisgarantien för oljeväxter bör inriktas på en skörd av ungefärligen nyssnämnda storlek, dvs. cirka 135 000 ton vid nuvarande margarinförbrukning. Denna begränsning av statens åtagande gentemot odlarna bör dock icke hindra en odling av större omfattning än vad den statliga prisgarantien omfattar. För den överskjutande delen bör emellertid i princip odlarna själva bära ansvaret. Någon kvotering av odlingen synes sålunda enligt nämndens mening icke böra tillgripas.

Vad sålunda anförts föranledde icke någon erinran från departementschefen och godkändes av riksdagen. I Kungl. Maj:ts proposition nr 180/1954 föreslås icke någon ändring i dessa principer. De synes innebära, att ekonomiska hänsyn — inklusive kvalitetshänsyn — bör vara avgörande för i vilken omfattning inhemska och importerad olja kommer till användning

vid margarinframställningen. I vissa lägen kan det vara ekonomiskt fördelaktigt med en betydande export av svensk olja eller oljefrö och samtidigt en import av betydande kvantiteter av utländsk olja, t. ex. valolja, till lägre priser.

Odlarna av oljeväxter har intet intresse av att en sådan samhällsekonomiskt fördelaktig handel förhindras genom tvångsbestämmelser om viss minimiiblandning av svensk olja. Någon svårighet att avsätta olja av svenskt ursprung på världsmarknaden har nämligen inte visat sig. Flera europeiska länder använder denna vara för den alltmer stigande margarinproduktionen. Det förhållandevis gynnsamma pris, som uppnåtts vid exportförsäljning av svenskt rapsfrö eller rapsolja, beror inte främst på att rapsolja i begränsad omfattning kommer till användning för vissa specialändamål utan framför allt på möjligheten av snabb leverans till utländsk margarinindustri från ett närliggande produktionsland.

Med beaktande av ovannämnda exportmöjligheter synes det inte vara tillräckligt motiverat att nu, som i Kungl. Maj:ts proposition nr 180 föreslås, införa ett stadgande om skyldighet att använda viss mängd vegetabilisk olja av inhemskt ursprung. I proposition 180/1954 anföres å s. 119 följande:

Nämnden tar i sin skrivelse även upp frågan om föreskrifter om *minimi-användning av inhemsk olja i margarin m. m.* och framhåller, att det är nödvändigt för att det nya prisgarantisystemet för inhemskt oljeväxtfrö skall kunna upprätthållas — att vissa kvantiteter dylikt frö vinner avsättning inom landet. Detta måste uppenbarligen ske i den formen, att olja ur inhemskt frö i erforderlig omfattning kommer till användning vid tillverkningen av margarin och, om så påkallas, även av andra födoämnen med mera väsentlig tillsats av fett. Det har syntts jordbruksnämnden lämpligt, att den förutsättning, på vilken oljeväxtgarantien sålunda är uppbyggd, även tar sig uttryck i en fullmakt för Kungl. Maj:t eller nämnden att, om så erfordras, meddela föreskrifter om minimianvändning av olja, som här avses. I avsnittet om författningsfrågor har nämnden lämnat förslag till härav belagd komplettering av 1953 års fettregleringsförordning.

Departementschefen har biträtt detta förslag (s. 168).

Erfarenheter av en dylik ordning — ehuru grundad på överenskommelse — har vunnits under innevarande produktionsår. På begäran av jordbruksnämnden har nämligen margarinfabrikerna lämnat vissa åtaganden att under innevarande regleringsår vid tillverkning av hushållsmargarin använda inhemsk vegetabilisk olja i en omfattning motsvarande 35 procent av de använda råvarorna. För att bedöma verkan av denna bestämmelse bör man beakta att ett förstklassigt hushållsmargarin, där hänsyn toges till näringsfysiologiska och kvalitativa krav, enligt expertuttalanden bör ha ett fettvaruinnehåll av omkring 20 å 25 procent flytande vegetabilisk olja, ca 35 procent härdat fett samt i övrigt övervägande halvfasta vegetabiliska

fetter. Genom överenskommelsen har nu en ökad användning av vegetabilisk olja åstadkommit och användningen av importerad valolja i samma mån sjunkit, trots att vegetabilisk olja skulle kunnat exporteras till ett ca 60 öre per kg högre pris än det som behövt betalas för den senare. Detta har medfört en samhällsekonomisk förlust på flera miljoner kronor utan någon nytta för oljeväxtodlarna. Man frågar sig då varför en sådan ordning skulle göras varaktig. Någon anledning antaga att svensk olja skulle bli av så dålig kvalitet, att den inte skulle kunna vinna avsättning på världsmarknaden, finns inte.

Jordbruksnämndens uttalande, att det nya prisgarantisystemet för inhemskt oljeväxtfrö förutsätter ett inblandningstvång, kan inte vara riktigt. Tvärtom medför export av svensk olja och import av utländsk olja — i den utsträckning detta är ekonomiskt rationellt — en samhällsekonomisk vinst, som kan inflyta antingen i statskassan eller i clearingkassan.

Intet hinder möter sålunda för att för regleringsåret 1954/55 bibehålla ett prisgarantisystem utan inblandningstvång.

Jordbruksnämnden uttalar i ovan berörda proposition, att statens direkta befattning med avsättningen av jordbruksprodukter bör begränsas så mycket som möjligt. En övergång från kvantitativa regleringar till importavgiftssystem är enligt nämnden i och för sig önskvärd. Departementschefen ansluter sig härtill. Redan i 1947 års riksdagsbeslut utgick man från att prisstödet främst skulle lämnas genom en avgiftsbeläggning av importen och att kvantitativa regleringar inte borde tillgripas i de fall, där sådan avgiftsbeläggning vore tillräcklig. Bestämmelser om ett inblandningstvång synes oss inte stå i god överensstämmelse med dessa principer.

Med stöd av vad vi i denna motion anfört hemställer vi,

att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förslag att i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) införa en paragraf angående skyldighet att använda fettämne ur svenskt oljeväxtfrö (9 a §), samt

att riksdagen vid behandling av förutnämnda proposition ville taga hänsyn till övriga av oss framförda synpunkter.

Stockholm den 27 april 1954.

Bertil Ohlin.

Gustaf Kollberg.

Wald. Svensson.

Sven Wedén.